

Kohl (h)arcai

VISSZHANG - LXI. évfolyam, 28. szám, 2017. július 14.

2017. július elsején eltemették Helmut Josef Michael Kohlt, ahogy Kasza László is beszámol róla az *ÉS* július 7-i számában (*Helmut Kohl temetése, 2017/27.*). A méltatók szerint egy nagy német/európai államférfi távozott az élők sorából. A méltatások persze több hangon szóltak a magyar és a német nyelvű sajtóban is.

Néhány problémára hívnám fel a figyelmet, ezek általában egybemosódnak a cikkekben, visszaemlékezésekben és a nekrológokban. És mielőtt erről írnék – megjegyezném: persze nem a halál, a temetés és a gyász az a pillanat, amikor egy emberről, egy életműről ítéletet kell/lehet/szabad mondani, vagy objektíven le lehet írni egy politikus teljesítményét.

Kohl hosszútávfutó volt a politikai porondon, bár alkata nem tette őt erre alkalmassá. Merkel persze megdöntheti a 16 év hivatalban csúcsát. De Merkel akkor tényleg (az egyesített) Németország vezetője lesz és nem az NSZK-é, mint Kohl. (Mint tudjuk, a kettő jogilag ugyanaz, hiszen az ország nyugati részét ugyanúgy hívták, mint ma az egész területet, BRD. Mert az NDK (mint szuverén állam) nem az NSZK-val (mint egy másik szuverén állammal) egyesült, hanem az NDK tartományai beléptek/felvételt kértek az NSZK-ba.)

Többször elfeledkeztek arról a méltatásokban, hogy Kohl hosszú pályájának különböző korszakai voltak – nem lehet őt (se) egyértelműen és politikusi teljesítményét egységesen megítélni.

Tehetsége tényleg megvolt arra, hogy a kedvező pillanatban rávegye a világpolitika irányítóit, Európa nagyhatalmait, hogy egyezzenek bele a német egységbe. Az azóta előkerült dokumentumokból tudjuk, hogy micsoda irreális félelmek éltek még a nyugat-európai politikai elitben, és mennyire szorongtak az új és nagy Németországtól. Kohl sikeres akciója persze eltakarja azt a kérdést: mennyire akarták a kelet- és nyugat-németek ezt a lépést? Mennyire örültek neki, amikor bekövetkezett? Tudták, hogy mi vár rájuk? Mennyire omlottak le közel 30 év alatt azok a falak, amelyeket 1945/1949 után emeltek/emelődtek?

A műszaki határzár Kelet- és Nyugat-Berlin, Kelet- és Nyugat-Németország között persze megszűnt, de a fejekben maradtak még „falak”. A keleti részen talán azért, mert az egyesítés nemcsak szabadságot, árubőséget és D-Mark-ot hozott (és EU-/NATO-tagságot, majd később eurót), hanem munkahelyek tömeges megszűnését, szegénységet, válságot, elvándorlást, szerencselovagokat és percembereket. Kohl is többek között avval kampányolt, hogy keleten minden „(fel)virágzik majd”: „blühende Landschaften”, de sajnos erre a fellendülésre sokáig és néha ma is hiába kell(ett) várni. Ajánlom mindenkinek, hogy szálljon fel Berlin központjában, az Alexanderplatzon egy olyan villamosra, amely a volt Kelet-Berlin utcáin közlekedik, és menjen el a végállomásig (majd gyorsan forduljon vissza). Ez legalább olyan szociológiai tanulmány, mint Budapesten a 99-es busz.

A nyugati részen az emberek egy része persze örült, hogy a keleti területek visszatértek (Kohlt egyszer ki is fütyülték, mert az egyesülés eufóriájában néhányan más területek visszakövetelését is szorgalmazták, és ő reálpolitikusként akkor meghúzta a vészféket!), de a nyugatnémet gazdaság (az adófizetők/a választópolgárok) számára (túl) sokba került a német egység, és piacokat nyertek ugyan (szinte automatikusan), de más mentalitással, egy részben más nyelvvel találkoztak, és ennek feldolgozásához idő kell, kellett.

Mint minden politikus, Kohl is kifelé és befelé is játszott, a mi generációnknak, akik a rendszerváltást 20 évesen és Magyarországon éltük meg, Kohl a nyugatnémet jólét szimbóluma volt, és az egység

kancellárja, aki nem feledkezett meg a magyarok pozitív szerepéről a német egység kialakításának folyamatában. Ezért megdöbbenő, hogy Kohl évekkel később nem volt hajlandó nyilatkozni Oplatka András remek könyvének témáját illetően a szerzőnek (*Der erste Riss in der Mauer*, 2009).

Kohl egyik legnagyobb tragédiája az volt, hogy az 1998-ban elvesztett választások után nem találta már a helyét a politikában, nem értette, hol vannak a régi barátok, és nem fogta fel, hogy kiesett a hatalomból. (Merkellel kapcsolatban felkiálthatott volna: Te is fiam / lányom (das Maedchen), Brutus?)

A hatalom, a pozíció elvesztése a politikusoknál (és egyébként a kultúra és a gazdaság vezető tisztségviselőinél is) természetes kellene, hogy legyen, és Németországban szép példát láthattunk arra, hogyan lehet nem megsértődni és a napi politikából kivonulni, de fontos kérdésekben megszólalni és kvázi egy új életművet megteremteni: Helmut Schmidtre gondolok, aki meg nem választása (hatalma elvesztése) után háttéremberként és politikai elemzőként remek cikkek és könyvek sorát írta, és nem is maradt visszhangtalanul ez a tevékenysége. Ez Kohlnek nem sikerült.

Mint újságolvasó ember megdöbbenett, hogy még a német közszolgálati sajtó (elektronikus) is átvette a bulvársajtó spekulációit: ki miért veszett össze Kohllal, ki miért nem vesz részt az egyik vagy másik megemlékezésen vagy éppen a gyászszertartáson? Az egész történetben számomra az volt a legzavaróbb, hogy nem választották el a magánember és a politikus szerepét egymástól. Ez az állami (akkor is, ha európai uniósnak hívjuk) szertartások nagy problémája – már az ókor óta, csak hogy utaljunk egy irodalmi vonatkozásra: Szophoklész *Antigonéjára*.

Szép dolog volt együtt látni az Európai Parlamentben egy viszonylag sikeres korszak (1988–1992) politikai képviselőit és azokat, akik már akkor is ott voltak, és ma is aktívak politikusként, valamint az újakat. Persze különös volt, hogy az angol miniszterelnök(nő) nem beszél(hetet)t, és hogy Orbánt is kiszavazták a szónokok közül. Vajon kinek szólt a szertartás?

Nem tudjuk, hogy Kohl így akarta volna-e. Mindenesetre az özvegye más szándékokat fogalmazott meg. És vajon mint magánembernek és feleségnek nem lett volna joga eldönteni, hogy például Merkel felszólaljon-e, tartson-e emlékbeszédet? Kérdések, amelyek bizonyára megválaszolatlanul maradnak. Kasza László cikke végén megjegyzi: Kohl „zavaroktól, disszonáns hangoktól mentes temetést érdemelt volna.” Teljesen igaza van, de sajnós vagy hála istennek Németország nem a Csendes-óceán egy kis szigetén fekszik, hanem Európa közepén, és ott – az uborkaszézon (saure Gurkenzeit) ellenére – már dübörög a választási kampány. Talán ez is hozzájárult, hogy így sikerült ez a szertartás. A hatalmi, (párt)politikai harcokról és egyéb emberi gyarlóságokról nem is beszélve.

(Bécs/Baden)